

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1863

Ազգի մը մտաւոր և նիւթական յառաջադիմութիւնը ջանիւք և աշխատանքը կ'ըլլայ. մարդկութեան մարմնոյ աճումը բնութեան ճգովն է որ առաջ կուգայ. իսկ մտաց և սրտի հոգեկան կարողութիւնը որչափ ալ բնական ճրիւք զարդարեալ ըլլայ, եթէ փոյթն և քիւրան չուղղանեն այն ձիւրքերն՝ կը թառամին և անպտուղ կը մնան. երանի թէ փնասակար իսկ չըլլան անձանց և այլոց միանգամայն:

Տղայք ակնկալութիւնք են մարդկութեան, հիմն ապագային, յորոյ վրայ պիտի շինուի և կատարելագործուի մարդս: Արդի բոլոր քաղաքականացեալ ազգեր աղէկ ըմբռնած են այս ճշմարտութեանս կարեւորութիւնն, անոր համար ալ է որ ամէն տեղ վարժարանաց վրայ եղած մտադրութիւնը՝ մասնական պաշտօնարանի յանձնուած է: Աղէկ հասկըցած են որ ճշմարիտ քաղաքականութիւնը ուղիղ դաստիարակութեան վրայ հիմնեալ է, և աղէկ դաստիարակեալ տղան է որ օգտակար քաղաքացի կը կազմէ: Մեք Հայքս ալ, այս կէս դարուս ընթացքին մէջ, քիչ շատ փորձով տեսեր եմք և կը տեսնեմք, մանկութեան հասակին վրայ մտադրութեան ամենակարեւոր պէտքն և օգուտն, և մեծաւ յուսով ապագային հորիզոնին վրայ ազգին մտաւոր վերակենդանութիւնը կը փնտռենք. որչափ պարտք են որ այս գլխաւոր մասին մէջ ուրիշ կըրթեալ ազգերէն ետ չմնանք, և մասնաւոր մտադրութիւննիս գրաւէ այդ տկար հասակն, որուն յառաջադիմութիւնը և կամ՝ յետամնայութիւնը ազգին ապագային վճիռն կը կտրեն:

Այս խորհրդածութիւնքս առանձին կերպով մը նորոգուեցան մեր մտացը մէջ այս տարի ալ. երբ մեր սիրելի աշակերտաց ուսումնական տարին ըմբռնալով աչուրնիս իրենց հետ ետ մը դարձուցինք, և անցեալ մեր կտրած տարուան մը ճամբան սկսանք քննել, թէ ի՞նչ շահեցանք, և թէ ի՞նչ յոյս կու տայ մեր քրնութիւնն ապագային վրայ. և ըստ այնմ՝ քաջալերեցան մանկունք իրենց ընդունած պսակներովն, քաջալերեցան և վարժապետք տեսնելով իրենց աշակերտաց պսակուիլն, և միանգամայն առաջադրեին որ ամենեքին իրենց ասպարիզին մէջ յաջորդ տարին աւելի ևս արդեամբ մօտենան պսակն ընդունելու կէտին:

Մեր այս ընտանեկան ուրախութիւնը աւելի հանդիսաւոր եղաւ նախագահութեամբ Օսմանեան պետութեան Դեսպան Վսեմափայլ Ճէմիլ փաշային որ հաճեցաւ պատուել զմեզ, ընկերացեալ իւր առաջին ֆարտուղար ազնուազարմ Յարութիւն Գարեգին Լէֆէնտիէ Տատեան, Ֆահրի Պէյ երկրորդ քարտուղարէ, և Բարիզու Օսմանեան վարժարանին տեսուչ Ալի Պէյ գնդապետէ : Դարձեալ այս տարի Բարիզ գտնուող բազմաթիւ ազգայինք, պարոնայք և խաթունայք, յորոց նշանաւորն են Վսեմափայլ Պօղոս Պէյ Տիւզ, Ազնուազարմ Տիկին Մարիամ Տիւզ-Տամատ, Յակոբ Լէֆէնտի, Քէօշէեանք, Շաշեան, Գըլճեան և այլն, որոց ներկայութիւնն բոլորովին ազգային երևոյթ մը տուաւ աս տարուան հանդիսին : Գաղղիացի նշանաւոր և բարեկամ անձինքներէ ներկայ էին Պ. Կրանէ՝ հասարակաց կրթութեան պաշտօնարանին գլխաւորաց մէկն. արևելագէտքն Ապէ-Պարժէս սորպոնեան վարժապետն, Պիանրի, Լանկլուա, Բրուտոմ, վարժարանիս մերձաբնակ ազնուականներէն ոմանք, վարժարանիս արտաքին վարժապետքն, և այլն :

Հանդէսն սկսաւ զինուորական երաժշտութեամբ, և յաշակերտաց երգուած ազգային և օտար եղանակօք. ազգայիններն շարադրեալ էին վարժարանիս և տէրութեան երաժշտութեան դպրոցին աշակերտ 'ի Պ. Յակոբայ թովմասեան որ շատ ընդունելութիւն գտան 'ի հանդիսականաց : Յետ որոյ նախագահն բացեալ հրատարակելով զժողովն, վարժարանիս Փ. տեսուչն ճառ մը խօսեցաւ ցուցանելով որ այժմեան մանկութիւնն ապագայ ազգն ըլլալով՝ արժանի են որ մեծամեծ մարդկանց մտադրութիւնն իրենց գրաւեն. վասն զի իրենց ներկայ կեանքն առհաւատչեայ մըն է ապագային. և շնորհակալ եղաւ նախագահին, որ իր ներկայութեամբն վեհափառ Սուլթանին կամքը կը կատարէր, որ փոյթ և խնամուհի իր հպատակ ազգաց մտաւոր և նիւթական յառաջադիմութեանը. առ որ նոյն իսկ Վսեմափայլ Դեսպանն իր լուսաւորեալ քաղաքականութեամբն և բարեսէր փութովն կ'աշխատի նոյն վախճանին, մասնաւոր խնամք ցուցնելով Գաղղիոյ մէջ գտնուած Օսմանեան հպատակաց, որ ուսման պատճառաւ իրենց երկրէն հեռու կը գեղերին : Շնորհակալ եղաւ ազգայնոց ալ որ իրենց ներկայութեամբն մեր հեռաւոր հայրենիքը կը յիշեցնէին, և տղոց իրենց ծնողացը բացակայութիւնը կը լեցնէին : Շնորհակալ եղաւ գաղղիացի հանդիսականաց, որոնց և աշխարհիս մայրաքաղաքին մէջ կը վայելէ վարժարանս զբարերար ասպնճականութիւն, որոյ հաւաստիքն էր Գաղղիոյ օգոստոսափառ կայսեր մեծազիր իւղաներկ կենդանագիրն, նուիրեալ 'ի նմանէ առ միաբանութիւնն Մխիթարեանց որ 'ի վենետիկ, և նոյն օրն ամպհովանիի տակ դրուած էր հանդիսին մեծ դահլիճ : Ապա նիւթ առնելով Գաղղիոյ նորընտիր հասարակաց կրթութեան պաշտօնէին կարգադրութիւնը որ փիլիսոփայութեան դասախօսութիւնը կը վերանորոգէր 'ի վարժարանս պետութեան, ազգու բանիւք կը ցուցնէր թէ ճշմարիտ և ուղիղ փիլիսոփայութիւնն ոչ երբէք զմարդ անաստուած կ'ընէ. և օրինակաւ կը յիշէր որ 'ի մեծամեծ փիլիսոփայից ոչ դժ անաստուած եղեր է. դարձեալ թէ փիլիսոփայութիւնն պաշտպան և ապաւէն է ընտանեկան, քաղաքական և կրօնական կենաց մարդկութեան. և ըստ բանի լորտ Պայրընի անգղիացի գրչի, փիլիսոփայութիւնը սուր է երկսայրի, երկնային կրակի մէջ ջուր տրուած, և երկինք զայն տուեր է մարդուս յօգուտ և 'ի փնաս. որով եթէ մենք զմեզ կրնանք վիրաւո-

րել և եթէ կրնանք զերկինս ստանալ: Վերջ տուաւ իր խօսիցը, յիշելով հասարակաց կրթութեան պաշտօնէին շրջաբերականին խօսքը, թէ « փիլիսոփայութեան դասը ոչ եթէ կը խախտէ և կը կործանէ զհաւատս, այլ կը հաստատէ և կը պտղաբերէ: . . . ֆահանայն յեկեղեցւոյ և վարժապետն ՚ի դասու մի և նոյն պաշտօնն ունին. մին ցուցանելով մանկան զերկինս և զյաւիտենականութիւնն, միւսն զերկիր, զանցեալն նորին և զներկայն: Երկու զուգազիծ ճամբէ կ'երթան որոց երկուքին ալ վախճանն մի է »:

Ճառս բազում ծափահարութեամբ ընդունելի եղաւ, յետ որոյ վսեմափայլ Դեսպանն հետեւեալ կարճառօտ ատենաբանութեամբ պատասխան տուաւ.

Տէր Մեծաւոր և Տեսրք,

Շատ մեծ հաճութիւն կ'իմանամ՝ աս հանդիսիս նախագահ ըլլալու, և իմ բոլորս իմ հայրենակիցներս ժողոված տեսնելու վրայ: Նոյնչափ մեծ է նաև իմ գոհութիւնս հաստատապէս տեսնելով այն յառաջադիմութիւնն որ ըրեր են այս սիրելի աշակերտները իրենց ուսմանց մէջ, ճարտար և իմաստուն առաջնորդութեամբ Մեծաւորին և վարժապետաց վարժարանիս, որոնք չեն դադրիր անոնց ամէն խնամքն և հոգը ցուցնելու:

Ուրեմն, սիրելի աշակերտք, օգտակար կերպով բանեցուցէք ձեր բնակութիւնը այս լուսաւորեալ երկրին մէջ, որ միշտ փութացեր է իր լուսաւորութիւնը մատուցանելու Տաճկաստանի զաւակացը. որպէս զի ձեր ուսմունքները կատարելագործէք և մեր հայրենեացը օգտակար ըլլաք: Աս կերպով կրնաք արժանապէս պատասխանել մեր Օգոստոսփառ և սիրելի Սուլդանին ակնկալութեանցը, որուն սիրալիր և հայրական խնամքը ամէնքնիս ալ յայտնի ապացոյցներով տեսած ենք, որ ունի անխորաբար իր ամէն հպատակացը վրայ:

Հոս տեղս ուրիշ պարտք մ'ալ ունինք ցուցնելու մեր երախտագիտութիւնը մեր Թագաւորին վեհափառ և վեհանձն Դաշնակցին Օգոստոսփառ կայսեր այն շնորհալից հիւրասիրութեանը և ամէն տեսակ դիւրութեանց որ միշտ կը վայելենք իր Տէրութեանը կողմանէ:

Շնորհակալ եմ՝ վարժարանիս Տէր Մեծաւորին այն ամէն մարդասիրական գովութեան խօսքերուն՝ որ ուզեց զրուցել իմ վրայօք:

Ի վերջ բանիցս աշակերտաց վիճակներն կարդացուեցան, և իւրաքանչիւրն իրենց պսակն ընդունեցան նախագահին ձեռքէն, խրախուսեալք զինուորական երաժշտութեամբք, որք իւրաքանչիւր մեծ մրցանակաց մէյմէկ նուագ կը զարնէին:

Հանդիսէն վերջը բոլոր հրաւիրեալք ուրիշ դահլիճ մը փոխադրուեցան, ուր շարուած էին գեղարուեստից աշխատութիւնքն, զորս մասնաւոր մտադրութեամբ քննելէն վերջը, շատ գոհութիւն ցուցնելով մեկնեցան: